

[dokumenty-08] Dvacet pět let matematické olympiády v Československu

Jan Vyšín

Kdo byl Rudolf Zelinka

In: Jozef Moravčík (editor); Jan Vyšín (editor): [dokumenty-08] Dvacet pět let matematické olympiády v Československu.

~~Terms of use:~~ Praha: Ústřední výbor matematické olympiády, 1976. pp. 64–68.

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/405342>

provides access to digitized documents strictly for personal use.

Each copy of any part of this document must contain these

Terms of use.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project DML-CZ: *The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

KDO BYL RUDOLF ZELINKA

JAN VYŠÍN

Je nemožné psát o prvních dvaceti pěti letech československé celostátní matematické olympiády a nevzpomenout přitom na profesora Rudolfa Zelinku, jednoho z jejích předních budovatelů. Jeho parafa RZ, která stávala pod každým článkem, pod každým sdělením, pod každým materiálem týkajícím se matematické olympiády, je většinou dnešních účastníků soutěže a dokonce i některým jejím mladším spolupracovníkům již zcela neznáma.

Rudolf Zelinka byl od založení olympiády v r. 1951 až do své smrti v r. 1965 jejím prvním jednatelem; toto strohé označení jeho funkce ovšem nic neříká o vpravdě průkopnickém a tvořivém způsobu, jakým ji plnil. Zvláště je třeba zdůraznit, že jeho činnost nebyla jen organizační, ale z velké části odborná. Při samém vzniku olympiády se vytvořila pro ni příznivá konstelace: Matematický ústav ČSAV byl a dosud je jejím spolupředsedou, a Rudolf Zelinka, který byl zástupcem jeho ředitele, dovedl získat řadu tehdejších jeho mladých pracovníků pro školskou matematiku a pro práci v matematické olympiádě; někteří z nich patří dodnes k hlavním oporám soutěže.

Rudolf Zelinka měl velké pedagogické zkušenosti ze svého dřívějšího povolání středoškolského profesora; těch mohl v olympiádě vydatně použít. Po skončení své úřední práce sedával ve své pracovně v ústavě nebo

doma po dlouhé hodiny, vypisoval a kriticky glosoval originální a hodnotné úlohy z nejrůznějších pramenů — učebnic, sbírek, časopisů domácích a hlavně zahraničních, vymýšlel jejich varianty, přikomponovával vlastní

Prof. Rudolf Zelinka

původní úlohy, přizpůsoboval je vyšší či nižší věkové úrovni žáků, hledal jejich souvislosti a návaznosti; celou tuto složitou činnost nazýval Rudolf Zelinka „zvelebování úloh“. Tak se hromadila zdánlivě chaotická spousta rozpracovaných úloh, ve které se mohlo při

vybírání soutěžních úloh „zalovit“. Když se hledala úloha s určitou tematikou, říkával Rudolf Zelinka: „Počkejte, něco takového tu máme; to je ta úloha s třemi kružnicemi. Ale má to jeden háček: diskuse je složitá; buď se to musí dělat trigonometricky, nebo podobnými trojúhelníky, a dostaneme pět případů...“ Tak dobře znal všechny své „zvelebené úlohy“, že věděl o jejich slabinách, o potřebných tricích a různých úskalích. Jako deskriptivář inklinoval ke konstrukční geometrii, ostražitě hlídal úplnost a správnost diskusí i přesnost slovních formulací. Tenkrát v počátcích olympiády ještě nebyl konkurs JČSMF pro olympiádní úlohy. Většinu úloh navrhoval tehdy Rudolf Zelinka sám s několika svými spolupracovníky.

Nemůžeme se tvářit pohrdlivě nad touto prací jako nad čímsi překonaným. Rudolf Zelinka si byl dobře vědom hodnoty úloh; že jejich řešením si žák i student prověřuje zvládnutí teorie; že tato zásada platí ve škole i ve výběrové soutěži. Možná že i školská konstrukční geometrie si zaslouží trochu rehabilitace: bývala to vynikající škola myšlení s minimální mechanizací pomocného aparátu a klasická ukázka harmonického spojení intuice a dedukce. Leckdy s povzdechem omezujeme dnes tuto tradiční tematiku pro nedostatek času.

Rudolf Zelinka neviděl jediný cíl olympiády jen v soutěžení; byl si dobře vědom i jejího poslání studijního. Proto se ve funkci jednatele přičiňoval podle svých možností o pomocné akce matematické olympiády (přednášky — semináře — školení), ale hlavně o studijní literaturu. Protože byl nedostatek původní studijní literatury (Škola mladých matematiků začala vycházet teprve v r. 1961), propagoval literaturu cizí — zejména sovětskou. Jistým vyvrcholením této činnosti byl překlad sovětské sbírky řešených úloh z elementární mate-

matiky (autoři Lidskij a kol.), který pořídil Rudolf Zelinka se svými spolupracovníky a který vyšel v Státním pedagogickém nakladatelství r. 1965.

Zvláštní stať by si zasloužilo téma Rudolf Zelinka a mezinárodní matematické olympiády. Také u jejich zrodu stál a vedl čs. družstvo na první tři soutěže v letech 1959, 1960 (Rumunsko) a 1961 (Maďarsko). Mezinárodní matematické olympiády vznikly z iniciativy Rumunska a byly původně soutěžemi socialistických států. Sovětský svaz se zúčastnil již první olympiády, a pak zase až roku 1962 vyslal družstvo na čtvrtou mezinárodní olympiádu, které se konala v Československu v souvislosti s oslavami stého výročí založení Jednoty čs. matematiků a fyziků. Od té doby je v neoficiálním žebříčku sovětské družstvo každoročně na prvním nebo výjimečně na druhém místě.

Když Rudolf Zelinka navrhl, aby se Čtvrtá mezinárodní matematická olympiáda konala v Jihočeském kraji na zámku Hluboká, byly pochybnosti, zda je vhodné pořádat ji tak daleko od kulturních center státu. Ale ukázalo se, že to byla volba výborná; olympiáda se vydařila i po stránce společenské a všichni tehdejší účastníci domácí i zahraniční na ni podnes rádi vzpomínají.

Vzpomíná na ni zejména „stará garda“, tj. dlouholetí vedoucí olympijských družstev i jejich zástupci, z nichž mnozí již na mezinárodní olympiády nejezdí. Ke staré gardě patřil ovšem i Rudolf Zelinka, který vedl čs. družstvo i r. 1962 na domácí půdě a pak ještě r. 1964 v Moskvě; s mnohými jejími členy ho pojilo upřímné přátelství (s prof. Petrakovem a doc. Morozovovou ze Sovětského svazu, s prof. Czyzykowskim z Polska, s prof. Hódim z Maďarska, s insp. Budurovem z Bulharska).

Na mezinárodních olympiádách se Rudolf Zelinka výrazně projevoval jako komunista, člověk-humanista. Při jednáních mezinárodní jury odmítal rozhodovat „z pozice síly“, tj. hlasováním. Přál si, aby všichni členové jury byli přesvědčeni diskusí o správnosti rozhodnutí, aby nikdo neodcházel z porady „přehlasován“; a skutečně se mu to taktickými zásahy do jednání dařilo. Velice si cenil společenské stránky olympiád, domácích i mezinárodních. Doporučoval takovou organizaci, aby účastníci poznali při exkurzích nejen přírodní krásy a historické památky země, ale také práci lidu v průmyslových i zemědělských závodech a úspěchy v budování socialismu. Těšil se z toho, že se poznávali mladí lidé sice různých národností, ale společného odborného zájmu a že se navazovala mezinárodní přátelství.

Vzpomínka na Rudolfa Zelinku by nebyla úplná, kdybychom se nezmínili o jeho vlastnostech, které se výrazně projevovaly právě v olympiádách: o jeho širokých kulturních zájmech, zejména zájmu o historii a literaturu, a o jeho smyslu pro humor, někdy ironický, ale vždy zdravý a prospěšný věci.

Kdyby byla založena kronika matematické olympiády, musila by nepochybně na jednom z předních míst stát věta: „Rudolf Zelinka se zasloužil o matematickou olympiádu.“